

АРХІТЕКТУРА

УДК 72.007

Авдєєва Марина Самуїлівна

кандидат архітектури, доцент

Національний авіаційний університет,

доцент кафедри основ архітектури,

дизайну та містобудування

ORCID: 0000-0002-3622-9355

avdmarina51@gmail.com

РОЛЬ АРХІТЕКТОРА В ІСТОРИЧНОМУ СИНТЕЗІ МИСТЕЦТВ

Мета дослідження полягає у висвітленні ролі зодчого – творця, його досягнень, спираючись на узагальнення стилістичних особливостей синтезу мистецтв історичних етапів творчості архітектора, на основі теоретичної бази історії та теорії архітектури епохи Відродження та Бароко. Відповідно до поставленої мети обрано дослідницькі методики, що базуються на комплексному підході до аналізу формування, як об'єктів архітектури на історичних етапах, так і ролі архітектора у синтетичному підході до їх утворення. Постійне дотримання дослідницьких підходів сприяло отриманню власних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у постановці та розробці актуальної теми для використання у навчальному процесі. Результати можуть бути використані при підготовці курсів історії архітектури та містобудування здобувачів вищої освіти. Висновки. Узагальнення керуючої ролі зодчого у процесі створення витвору мистецтва на основі спільної синтетичної праці скульпторів, художників, монументалістів, дизайнерів постає як теоретична основа архітектурного проектування, спеціалізованих, рисувальних практик, визначає архітектора як митця, який впливає на суспільні процеси. Актуальним є поглиблення знань періодизації історії архітектури та впровадження теоретичних досліджень у навчальному процесі для використання в містобудівному, архітектурно-дизайнерському та ландшафтному проектуванні.

Ключові слова: архітектор; мистецтво; скульптура; живопис; синтез мистецтв; архітектурна спадщина; стилі в архітектурі.

Maryna Avdieieva
Candidate of Architecture,
Associate Professor,
National Aviation University
Associate Professor of Department of
Foundation of Architecture,
Design and Urban Planning
ORCID: 0000-0002-3622-9355
avdmarina51@gmail.com

THE ROLE OF THE ARCHITECT IN THE HISTORICAL SYNTHESIS OF ARTS

The purpose of the study is to highlight the role of the architect - creator, his achievements, based on the generalization of stylistic features of the synthesis of arts of the historical stages of the architect, based on the theoretical basis of history and theory of Renaissance and Baroque architecture. In accordance with the set goal, research methods are chosen based on a comprehensive approach to the analysis of the formation of both architectural objects at historical stages and the role of the architect in the synthetic approach to their formation. Constant adherence to research approaches contributed to obtaining their own results. The scientific novelty of the obtained results lies in the formulation and development of a relevant topic for use in the educational process. The results can be used in the preparation of courses in the history of architecture and urban planning of higher education. Conclusions. The generalization of the leading role of the architect in the process of creating a work of art on the basis of joint synthetic work of sculptors, artists, monumentalists, designers appears as a theoretical basis of architectural design, specialized, drawing practices, defines the architect as an artist who influences social processes. It is important to deepen knowledge of the periodization of the history of architecture and the introduction of theoretical research in the educational process for use in urban planning, architectural design and landscape design.

Key words: architect; art; sculpture; painting; synthesis of arts; architectural heritage; style in architecture.

ВСТУП

Необхідність осмислення ролі однієї з найдавніших професій – професії архітектора обумовлюється змінами до розуміння соціальних потреб суспільства, переосмислення можливості вирішення сучасних завдань будівництва нових об'єктів, реставрації історичної спадщини. Нове формується на основі дослідження досвіду історії, традицій архітектури минулого. Архітектурна професія – це вид діяльності, завдяки якій реалізуються соціальні, гуманітарні, фізіологічні потреби людини, формується комфортне середовище для проживання. Історія архітектури завжди розглядає витвори мистецтва, тобто результати діяльності зодчого, його ролі у синтезі мистецтв¹. При цьому особливо у сучасній архітектурі не враховується та не аналізується постать автора проекту, немає зацікавленості в узагальненні результатів його творчості у співдружності та взаємозв'язку з фахівцями поріднених професій – художниками, скульпторами, майстрами декоративного та монументального мистецтва. Тому постає необхідність звернення до аналізу ролі постаті зодчих минулого, які творчістю довели художньо-естетичні ідеали свого часу та викликали зацікавленість своїх сучасників. Розгляд творчості архітектора, його ролі в процесі появи витвору мистецтва пов'язаний з аналізом відповідної стилістики того чи іншого періоду². Це, в свою чергу, привертає увагу дослідників історії культури, які вивчають, узагальнюють архітектурні, художні, монументальні традиції історичних стилів минулих століть, що сприяє поглибленню розумінню, вивченню та популяризації ролі архітектора та культурної спадщини³.

Вважається, що найбільш знаного рівня професія архітектора досягла в епоху Відродження тому виникає необхідність розпочати з епохи ренесансу, що у XV–XVI ст. було пов'язано з “відновленням”

¹ Чернявський В.Г., Кузнецова І.О., Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. Синтез мистецтв: навч. посіб. Київ: НАУ, 2012. 320 с.

² Криворучко О. *Сучасна архітектура: термінологічний словник*. Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. С. 96–97.

³ Авдєєва М.С. Синтез мистецтв в архітектурі минулого. *Проблеми розвитку міського середовища*. Київ: 2019. Вип. 1(23). С. 3–12.

Риму з руїн в Італії, зацікавленістю в античних витворах мистецтва, розвитком будівництва громадських споруд, палаців та соборів. В одній особі об'єднується живописець, скульптор, будівельник, архітектор з великим громадським авторитетом. Не можливо розмежувати сутність видатного Мікеланджело Буонороті (1475–1564) (бібліотека Лауренціана у Флоренції,) – архітектора, автора містобудівних ансамблів (ансамбль Капітолія, де проявив себе як містобудівельник, використовуючи рельєф, він пов'язав ансамбль з частинами міста) від геніального живописця (стеля у Сікстинській капелі) скульптора (надгробок Медічі у сакристії Сан-Лоренцо), будівельника (Бастіон Бельведера), який блискуче використовував засоби архітектури, скульптури, кольору живопису.

Об'єднання теоретичних та практичних знань, що характерно для архітекторів епохи Відродження, було пов'язано з проведенням розкопок, обмірів античних форм та деталей. Спостерігається прихильність до античності у прояві зацікавленості у синтезі мистецтв, відновлюється ордерне мислення, починаючи з Брунеллескі, що виникло на основі гуманістичного світогляду після епохи антигуманізму. Філіппо Брунеллескі (1377–1446) створив нову пластично-виразну мову синтезу мистецтв в архітектурі епохи Відродження, його роботи відзначені дивовижною досконалістю пропорцій, переважним застосуванням “золотого перерізу”. У віці 42 років, годинникар, ювелір, який був одним з “мисливців за скарбами”, став архітектором, який переміг у конкурсі на право будівництва купола собору Санта Марія дель Фьоре. Він зробив макет за (допомагав Донателло). Модель була з цегли висотою 3,5 м, для того, щоб члени журі могли увійти у споруду. Макетування стало засобом та першим етапом художнього мислення, яке передувало креслення об'єкту.

У той же час формувалася науковий підхід до “синтетичної” архітектури, що теж є цікавою особливістю архітектурної професії. Знання, наприклад, Альберті та Паладіо формувались на науковому узагальненні та об'єднанні математичних знань з володінням техніки архітектурного проектування, живопису (рис. 1). Геометрія присутня у всіх пропорціях фасаду. Квадрат, коло, півколо – головний елемент об'єкту, деталі. Джакомо Бароцци да Виньола,

(1507–1573 рр.) мав вагомий вплив на майбутнє покоління архітекторів своїм трактатом “Про п’ять ордерів в архітектурі”. Андреа Палладіо (1518–1580 рр.) – прихильник античності, міри та співмірності, великий майстер заміської архітектури. Обидва архітектори, які починали свою творчість з розкопок, обмірів стали видатними теоретиками архітектури, за розробками яких, навчаються покоління архітекторів. Має значення те, що форма вілли Ротонди Палладіо канонізована послідовниками. Його твір “Чотири книги про архітектуру” мав особливе впровадження в епоху академізму класичного стилю.

Франческо Джорджи венеційський архітектор довів, що усі розміри будівлі можуть бути з чисел, кратних трьом. А також під’язав усі пропорції своїх будівель до музики.

Рисунок 1 – Леон Баттіста Альберті.
Флоренція. Церква Санта Марія Новела, (1456–1470 рр.)
Геометричний орнамент із біло-зеленого мармуру

Архітектор епохи Відродження володів законами синтезу мистецтв, який композиційно проявлявся у цифрових співвідношеннях деталей. Він з ремісника стає авторитетним професіоналом та теоретиком, який у суспільстві перетворюється у митця на рівні поважного художника нової епохи – бароко⁴.

Архітектурну професію епохи Бароко можна розглядати перш за все на прикладах країн Західної Європи Італії та Франції. Архітектура XVII–XVIII ст. стає засобом показу величі аристократії, тому зодчі отримували величезні престижні замовлення, що піднімало значущість самої професії. Відомо, що більшість архітекторів виходили з аристократичних сімей, були спадкоємцями своїх батьків архітекторів. Вони все частіше оформляють карнавали, стають фахівцями-декораторами сцени чи дійства. Тому стилістика має відповідати потребам театралізованих заходів. Фасад ставав декорацією, внутрішній простір – це сюрприз. Простір стіни ніби втягує в себе. Фасади також навантажені фронтонами, нішами, живописні плями, контрасти світла та тіні. Романські образи церков перероблялись у барокові, стародавні собори доповнювались вежами, порталами з новим бароковим завершенням. Утворювався образ безперервного руху, “перетікання простору” від екстер’єру до інтер’єру. Характерні деталі бароко – теламон (атлант), каріатиди, маскарони, картуші – все виконувалось митцями під керівництвом архітектора. Узагальнення досвіду епохи Відродження надихає архітекторів XVII ст. займатися наукою, вивчати математику, геометрію, механіку. Наукове підґрунтя надає можливість детально вивчати древні пам’ятки, робити висновки з пропорційності та досягнень синтезу мистецтв архаїки. Важливий вплив на розвиток майстерності архітекторів, живописців, скульпторів мали Академії, які почали своє існування ще в ренесансні часи у багатьох містах Італії.

Дослідження ролі архітектора, як професіонала у західноєвропейському синтезі мистецтв дає підґрунтя для узагальнення вітчизняної архітектури починаючи з епохи бароко. З країн Європи

⁴ Авдеева М.С., Авдеева Н.Ю. Еволюція ролі професії зодчого як архітектора, митця, дизайнера майбутнього. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ, КНУБА, 2020. Вип. 58. (в редакції)

цей стиль прийшло до нас, як у ранньому прояві, так і в значущих досягненнях національного зодчества в період розквіту “українського бароко”. В українській архітектурі, починаючи з Древньої Русі, демонструє постійний прояв національних традицій, але зарубіжний вплив мав своє втілення. У зв’язку з тим, що Західна і більша частина Правобережної України знаходилися у складі Речі Посполитої монументальна мурована архітектура на тих територіях мала сильний вплив західноєвропейського бароко. У той же час на землях Лівобережної України і Придніпров’ї утворилася “Козацька держава”, або Гетьманщина, де на території Гетьманщини формувався національний стиль, який мав назву “українського бароко” та завжди привертав увагу дослідників⁵.

Треба зазначити, що наприкінці XVII ст. освіта професіоналів була майже рідкістю. Зодчий тих часів – з ремісників. Працювали майже завжди невільні митці, художники, народні майстри. Архітектори теж не займали почесного місця в суспільстві, але мали бути освіченими. В одній особі митець поєднував архітектора-художника, підприємця підрядника, виробника і постачальника будівельних матеріалів, який володів артільними методами праці з повною юридичною та фінансовою відповідальністю майстра – голови артілі⁶. Успіх творчої праці архітекторів залежав від його знань і вмінь, а також таланту.

Найяскравіше стиль українського бароко проявився в мурованій архітектурі монастирів і церков, замовниками яких були гетьманами, полковниками, козацькими старшинами. У XVII ст. діяльність архітекторів була спрямована на реконструкцію соборів, та цей період, навіть, можна назвати “мазепінським”, коли більшість соборів у Києві, Полтаві та Чернігові “одягнули” нове опорядження. У другій половині XVII ст., коли зросла потреба в елітному мурованому будівництві, зросла роль архітектора з фаховою освітою. Вплив західної та московської культур спонукав звертатися до іноземних фахівців, які обізнані технічно, більшість з них використовували

⁵ Історія української архітектури: Ю.С. Асеев, та ін.; за ред. В.І. Тимофійенка. Київ: Техніка, 2003. С. 193.

⁶ Там само. С. 207–243

сучасні для того часу конструктивні та композиційні рішення. Тому в Київській академії, Харківському колегіумі викладали архітектуру у складі математичного курсу. Архітектор мав бути дипломованим, визнаним на державному рівні.

Так більшість архітекторів отримувало освіту в Москві та Петербурзі. Був запрошений Й. Шедель, будівлі якого стали прикрасою української архітектури, особливо Києва. Але вітчизняні майстри теж стають видатними професіоналами. Це І. Мічурін, який був автором Царського палацу, А. Квасов, І. Григорович-Барський.

Синтез мистецтв підкреслювався професійністю архітектора у пластиці фасадів, деталей, які стали характерною ознакою розквіту стилю бароко Правобережної України. Штукатурне оздоблення потребувало використання професійної майстерності у монументальному мистецтві. За малюнками архітекторів майстри виконували ліпнину (штукатурка наносилась на металевий каркас). Кожна деталь виконувалась як індивідуальний зразок. Деталлями (маскарони, рослини, елементи геральдики) прикрашали майже всі фрагменти фасадів на кольоровому фоні (бірюзовий, зелений, золотий). Яскравим прикладом є пам'ятка барокової архітектури Андріївська церква у Києві, яка збудована у . за участю у проектуванні іноземного архітектора Б. Растреллі. Найбільш знаним прикладом може бути брама Заборовського архітектора Й. Шеделя – в'їзд до митрополичої резиденції в Києві. Декору екстер'єру приділялась величезна увага, як і в європейській архітектурі, але образність фасадів відображала український національний стиль⁷.

У кінці XVIII ст. зросла роль творчості персоналії. Потреба та доцільність професійної творчості архітектора обумовила його високий соціальний статус. Слава знаних зодчих Західної України, яка проявлялась у костелах, деталях декору, поєднувалась з розумінням краси престижної архітектури видатних архітекторів Східної частини країни. З 70-х років XVIII ст. поступово стилістика стає більш стриманою, переходить до оформлення інтер'єрів у стилі

⁷ Авдеева М.С. Синтез мистецтв в архітектурі України. Проблеми розвитку міського середовища. Київ, 2019. Вип. 2(23). С. 3–12.

рококо, а у кінці століття починає копіювати Францію у поверненні до класичних форм.

В останній третині XVIII ст. та на початку XIX ст. риси стилю бароко змінилися на класицистичні. Але цей перехід в Україні, як і в країнах Європи, проходив достатньо повільно та мав свої особливості у перехідному періоді – ампірі. У цей час більшість європейських країн вступили в нову фазу розвитку – Просвітництво, де особливу увагу у суспільстві приділяли мистецтву, до якого належить і архітектура. Середовище мало перетворитись у сукупність упорядкованих і гармонійних просторів. Для цього потрібен державницький підхід у всьому.

Муrowане будівництво проводиться за проектами, тому підготовка фахівців мала велике значення та здійснювалась не в артілях чи будівельних цехах. Архітектор з вільного підприємця перетворюється на державного службовця, навіть може стати військовим, маючи офіцерські звання, або працівником при духовному відомстві.

Імперський стиль відновлює підхід архітектора до масштабного містобудування в Україні, яке не мало аналогів в Європі. Архітектор стає містобудівельником або формотворцем парадних ансамблів, об'єктів різної типології, особливо, адміністративних. З середини XIX ст. почалося захоплення культурами минулих часів. На території України, яка перебувала в межах Російської імперії, національна архітектура відтворювала форми допетровської Московії (храми зводили в російсько-візантійському стилі). Архітектор вирішував завдання композиції – найвеличніші будівлі цього часу мали відповідати вимогам кругового або секторального огляду і мати ідеальні пропорції з різних точок зору. У стилі ампір збудовано більшість державних будинків Полтави, Чернігова, Києва, Одеси, Херсона.

Одним з найбільших досягнень було втілення в практику проектування синтезу архітектури у садибному та парковому пректуванні. Співдружність цих двох видів досягла небувалої досконалості. Особливим розділом української архітектури є будівництво поміщицьких резиденцій у провінції. Величні садово-паркові ансамблі

будуються на землях Лівобережжя та Подолії. Це Качанівка, Сокиринці, Хотин, Батурин, Тульчин та інші. В проектуванні беруть участь петербурзькі зодчі Д. Кваренгі, Ч. Камерон, В. Деламот, П. Дубровський та місцеві архітектори – П. Ярославський. Палаці споруджувались на основі композиційних прийомів і форм садибної архітектури і відрізняються вишуканістю рішень (рис. 2). Використання прийомів ландшафтної архітектури сприяє розумінню синтезу мистецтв.

Стилізація та еkleктика були продовженням тенденцій ампіру. Серед різних фаз еkleктизму в Україні проявило себе віденське спрямування до неоренесансу. Архітектурний образ українських міст Києва, Одеси, Харкова, Львова, Чернівців, Херсона був сформований на віденській моді.

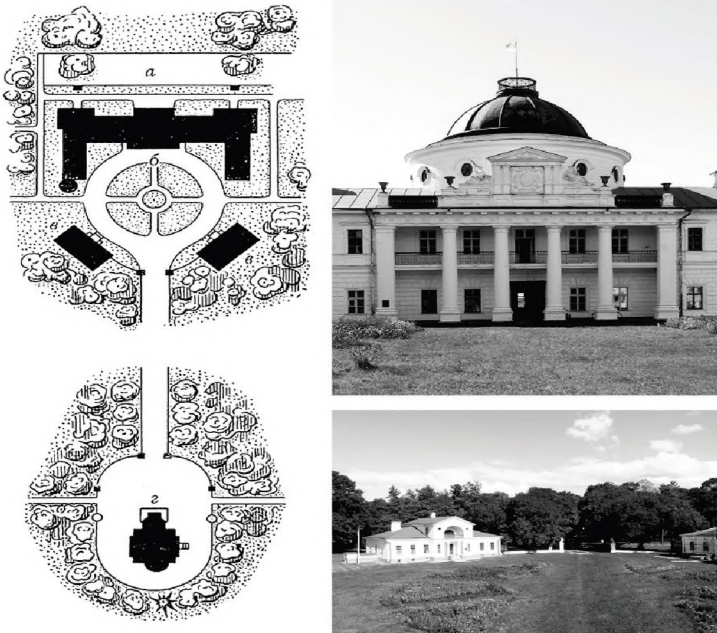

Рисунок 2 – Качанівка. Палацо-парковий комплекс, кінець XVIII ст. – початок XIX ст.

У другій половині ХІХ ст. популярності набув національний романтизм. На українських землях цей напрям поєднався з романським і готичними стилями, у північних став популярним романтизм. З'являється велика кількість акцентів, зникає поділ форм на головні та другорядні. На фасадах домінують чисельні деталі та екзотичні прикраси, які дають багато прикладів синтезу мистецтв (рис. 3).

Рисунок 3 – Одеса. Оперний театр, 1804–1809 рр., арх. Ф. Фраполлі

До кінця XIX ст. розуміння необхідності вживання ордерної системи стало необов'язковим. Замовник та архітектор починають мислити алегоричними та метафоричними категоріями, що приводить до формування передумов архітектури модерну. Новий стиль розвивався з одного боку від декоративного до раціонального, з другого – орієнтувався на архітектурну спадщину історичних стилів – модернізацію класицистичних або ренесансних форм, готичних елементів та деталей. З початку XX ст. нові стильові новації назвали “модерном” у Центрі та Сході країни, а в Західному регіоні – “сецесія”. Український модерн мав не тільки західні уподобання, але мав свої формоутворюючі особливості. Квадрати, прямокутники, трикутники, трапеції стали основними формами у побудові стін, фронтонів, порталів, вікон, дверей і дахів. Теоретики надають багато назв та характеристик цьому періоду⁸.

Багатий арсенал форм свідчив про те, що архітектори впроваджували досягнення нової техніки, конструкцій та матеріалів, володіли методами розрахунків. Особистість архітектора поважають як високого професіонала. Тільки в Києві в житловому будівництві на початку сторіччя виділяється діяльність видатних архітекторів – П. Альошина, Е. Брадмана, В. Безсмертного, О. Вербицького, О. Гінзбурга, В. Городецького, В. Кричевського, М. Круга, В. Ніколаєва та багатьох інших⁹. Працювали видатні майстри такі, як архітектури В. Городецький, А. Вербицький, І. Ледоховський, В. Естрович та багато інших, так і скульптури та фахівці художньо-прикладного мистецтва – Ф. Соколов, Е. Саля, З. Курчинський.

Архітектура модерну органічно переростає у конструктивізм та функціоналізм. На початку XXст. закладено базу подальшого розвитку сучасної архітектури, тому слід підкреслити важливість взаємозв'язку синтезу мистецтв та прояву професіоналізму архітекторів історичних стилів та зодчих у сучасному мистецтві. Прояв

⁸ Антошук Т.І. Еволюція семантичних ознак архітектурних форм українського романтизму (кінець XIX – початку XX ст.): автореф. дис. ... к. арх.: 18.00.01. Харків, 2018. 21 с.

⁹ Авдеева М.С. Особливості формування житлових будинків в умовах відродження національних традицій в архітектурі модерну Києва на початку XX століття. *Проблеми розвитку міського середовища*. Київ, 2015. Вип. 2 (14). С. 3–9.

синтезу мистецтв в сучасній стилістиці архітектури України представлений у теоретичних роботах багатьох вітчизняних науковців: Асеева Ю.С., Вечерського В.В., Кілессо С.К., Тимофієнка В.І., Чегусової З.А., Чепелика В.В., Штолька В.Г. та багатьох інших, що дає основу для поглибленого дослідження.

Праця українських митців завжди супроводжувалась прагненням до національної неповторності та супроводжувалось міцною співдружністю архітекторів та скульпторів, художників та монументалістів, мистецтвознавців та істориків архітектури, навіть у періоди ідеологічної боротьби, починаючи з 1917 року. Архітектори відображають образ нового часу, формують різноманітні творчі концепції сумісно з митцями всіх суміжних професій. Монументальна пропаганда нового світу потребує об'єднання фахівців за різними течіями архітектури та мистецтва. Найвпливовішими творчими угрупованнями в той час були: ОСАУ (об'єднання сучасних архітекторів України), ВУОПРА (Всеукраїнське об'єднання пролетарських архітекторів), АРУ (Асоціація революційних урбаністів). У Харкові, Києві та Одесі у 1928 р. створено ТСАУ (Товариство сучасних архітекторів України). Кожне об'єднання вважало себе найправовірнішим. Більшість з них були відділеннями всесоюзних об'єднань. Наприклад, у складі ОСА були брати Весняні, А. Гауфов, І. Леонідов, Г. Орлов.

З 20-х років ХХ ст. починається період радянської архітектури, який характеризувався революційною романтикою. Архітектори України обрали шлях новаторства в архітектурній творчості, містобудуванні, індустріалізації будівництва. Це проявлялось у чисельних конкурсах, пропозиції яких майже всі залишались на папері, на проекти соціалістичних міст, будинків-комун, робітничих палаців культури, театрів, шкіл-гігантів, стадіонів. Задуми конструктивістів значно випереджали можливості матеріально-технічної бази будівництва того часу. На початку 20-тих з'явився конструктивізм, який дав змогу створити споруди, що ввійшли до скарбниці світової архітектури, особливо у столиці Харкові. Конкурс на проект проведено у 1925 р. Першу премію отримав проект С. Серафімова, М. Фельчера та С. Кравця (рис. 4).

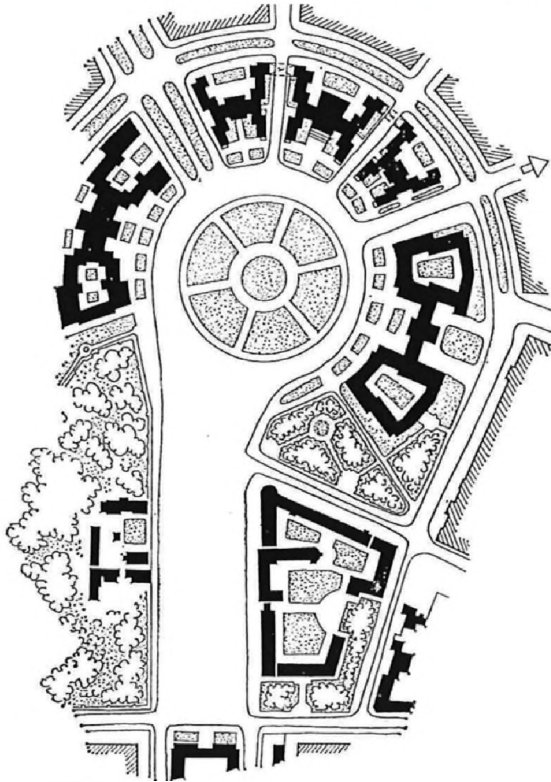

Рисунок 4 — Харків. Площа Свободи, будинок Держспрому
Серафимович, М. Фельчер, (Свободи), Площа Дзержинського

Визнанню ролі архітектора сприяло утворення творчих спілок – у 1933 році Спілки архітекторів УРСР. Тоді ж у 1932 р. була створена Академія архітектури СРСР. На Україні у цей час працюють такі видатні зодчі, як В. Заболотний, І. Малозьомов, А. Тацій, П. Юрченко, Я. Штейнберг, Й. Каракіс. Важливим була перебудова архітектурної школи, яка велася на 5-ти архітектурних факультетах – двох – у Києві, і на одному – у Харкові, Одесі, Львові (з 1939 р.). де навчають не тільки архітекторів, а й митців різних споріднених професій.

У 1934 столиця з Харкова переїздить в Київ, тоді ж був проведений конкурс на формування Урядового центру, який супроводжувався нещадним руйнуванням видатних пам'яток архітектури. Тоталітарний режим подавляв волю видатних постатей свого часу, але бажанням проявити творчий потенціал були результати будівництва у стилістиці неокласицизму, який співіснував з необароковими деталями у будівлях Ради Міністрів УРСР у Києві (арх. І. Фомін, П. Абросімов), Верховної Ради (арх. В. Заболотний). Тут широко використаний синтез мистецтв при розумінні митцями ордерної системи, деталей, виконанні пам'ятників “видатних діячів епохи”.

Навіть до закінчення війни почалося відродження архітектури.

Одним з основних завдань було відбудова столиці – головної вулиці Хрещатика. Конкурс на проєкт оголосили 22 червня 1944 р., коли ще йшла війна (рис.). У відкритій частині конкурсу проєкти подавалися під девізами, а в закритій – проєктування було доручене відомим зодчим: К.Алабяну, Г. Гольцу, О. Власову, В. Заболотному, В. Гельфрейху, Є. Левінсону, І. Соболеву, М. Парусникову, О. Тацію, М. Іванченку, Я. Штейнбергу, О. Касьянову, В. Орехову.

Видатний архітектор В. Заболотний, автор проєкта відбудови Верховної ради, став Президентом Академії архітектури УРСР. В. Зноба видатний український скульптор реставрував та творив скульптуру в інтер'єрі та екстер'єрі споруди значної споруди.

Архітектори працювали в неомодерні, неокласицизмі національного спрямування, використовували окремі необарокові деталі. Синтез мистецтв підтримувався спільною працею при проєктуванні

адміністративних будівель, сільських та міських клубів (які були дуже популярними місцями ідеологічного виховання трудящих). У 1947–1948 рр. у Києві в одному з наймальовничіших куточків зведено велетенський комплекс Сільськогосподарської виставки (автори – архітектори В. Орехов, І. Мезенцев, А. Станіславський).

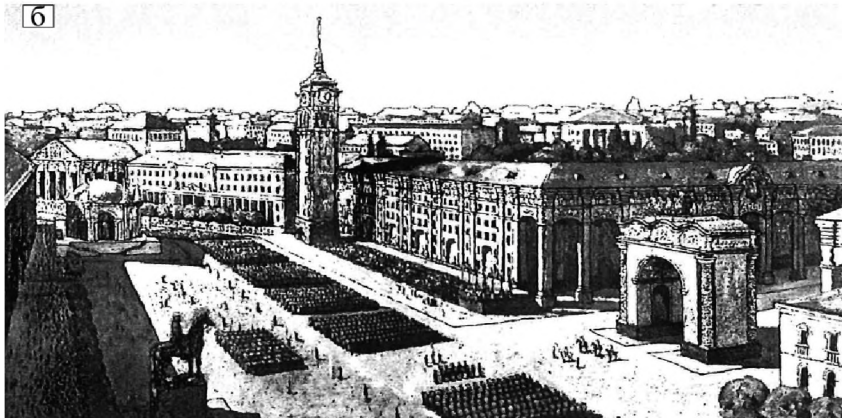
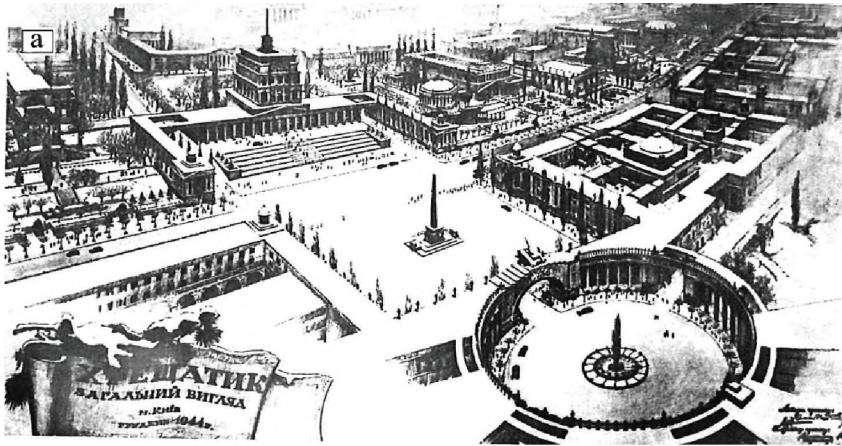

Рисунок 5 – а) Київ. Забудова Хрещатика. Конкурсний проект О. Тація та М. Іванчека, 1944 р.; б) Київ. Забудова Хрещатика. Конкурсний проект В. Заболотного з колективом, 1944 р.

Рисунок 6 – Київ. Сільськогосподарська виставка

У 60–80-х роках в Україні була створена матеріально-технічна база – розгорнута мережа підприємств домобудування і будівельних матеріалів для впровадження індустріального будівництва. З цього моменту почалось нівелювання значення архітектурної професії. Будівельник стає головною постаттю в індустріальному будівництві типових споруд. Але зодчі намагаються проявити талант при проектуванні громадських об'єктів так званих “індивідуальних проектів”. А. Мілецький та скульптори

Рисунок 7 – Київ. Меморіальний комплекс “Український державний музей Великої вітчизняної війни 1941–1945 рр.”

А. Рибачук та В. Мельниченко спробували протистояти примітивізму та були покарані руйнацією їх творів, розташованих у погребальному комплексі в Києві. Архітектори намагаються прикрасити індустріальні будівлі та споруди, як в інтер'єр, так і в екстер'єр. Панно на фасадах, кераміка на історичні сюжети – єдиний вихід з індустріального примітивізму. Пам'ятники, присвячені героїзації історії були найбільш яскравим прикладом втілення синтезу мистецтв. Архітектори сумісно з видатними скульпторами творили меморіальні комплекси у всіх містах України (рис. 7).

Виникали нові типи різних громадських споруд: будинки політпросвіти, кіноконцертні зали, шлюбні палаци, палаци спорту, адміністративні будівлі, культурно-спортивні комплекси, комбінати побутового або торговельного обслуговування (рис. 8, 9).

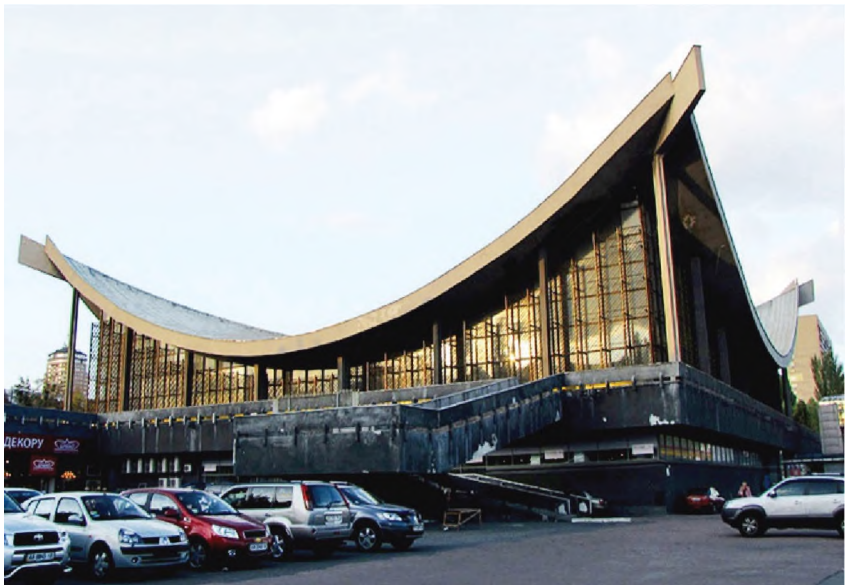

Рисунок 8 – Київ. Будинок меблів, арх Н. Чмтіна, О. Стукалов

Рисунок 9 – Дніпропетровськ. Льодовий Палац “Метеор”

Синтез мистецтв використовується як інструмент ідеологічної радянської пропаганди у вигляді монументально-декоративного оздоблення екстер'єрів та інтер'єрів будівель і споруд та синтезу, як єдиного засобу прояву сучасної співдружності митців¹⁰.

Ідеї згуртованості нації та прагнення до самостійності й духовного відродження набули особливого значення в архітектурі та мистецтві з набуттям незалежності України. Хоча при проектуванні автор проекту грає дійсно головну роль, його ім'я не відомо громадськості, навіть при введенні в дію об'єкта. Його біографія не є предметом обговорення та вивчення. Історія не увічніює своїх професіоналів, лише професіональні історики можуть назвати своїх “героїв”. Мабуть це має стати предметом обговорення, подальшого вивчення та дослідження причин негативного ставлення до персоналій, які є учасниками синтезу мистецтв сьогодення.

¹⁰ Авдеева М.С., Авдеева Н.Ю. Особливості синтезу мистецтв радянської архітектури України ХХ ст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ, КНУБА, 2020. Вип. 55. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.14-24>

ВИСНОВКИ

Синтез мистецтв, роль професіоналів, творців суміжних професій – архітекторів, скульпторів, художників, монументалістів завжди привертає увагу дослідників та є актуальним і сьогодні. Важливими прикладами поваги до фахового архітектора є історичні епохи, коли прихильники архітектурної творчості вивчають роки життя зданих, об'єкти їх проектування, навіть, прижиттєво. Такими етапами можуть слугувати історичні стилі епохи Відродження або Бароко, які обрано як приклади для даного дослідження ролі професіонала в формуванні української архітектури. Історіографічний аналіз засвідчив особливості ролі архітектора як митця різних історичних етапів:

- роль професіоналів синтезу мистецтв в епоху Відродження ґрунтувалось на науковому узагальненні та об'єднанні математичних знань з володінням техніки архітектурного проектування, живопису, скульптури;
- в епоху Бароко в Європі архітектор з ремісника стає авторитетним професіоналом та теоретиком, який у суспільстві перетворюється у митця на рівні поважного художника нової епохи;
- в Європі XVII ст. крім ремісників, малярів в професію включаються професіонали архітектори, художники, скульптори з науковою освітою, при цьому академії об'єднують зданих, які мали дійсну небувалу славу;
- на початку XVII ст. освіта професіоналів в Україні була майже рідкістю, зданих – з ремісників, або працювали невеликі митці, художники, народні майстри;
- звернення до іноземних фахівців, які були обізнані технічно привело до розуміння необхідності упорядкування системи освіти архітекторів в Київській академії, Харківському колегіумі, в Україні XIX ст. постійно проходили зміни у професійній освіті архітекторів;
- у кінці XVIII ст. в Україні зросла роль творчої персоналії, що обумовило її високий статус, архітектор з вільного підприємця стає державним службовцем;

- XIX століття обґрунтувало професійність зодчого як містобудівельника та ландшафтного архітектора;
- особистість архітектора кінця XIX – початку XX ст. поважають як високого професіонала;
- праця українських митців сьогодні, як завжди, супроводжується прагненням до національної неповторності та співдружності архітекторів та скульпторів, художників та монументалістів, мистецтвознавців та істориків архітектури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авдеева М.С. Синтез мистецтв в архітектурі минулого. Проблеми розвитку міського середовища. Київ: 2019. Вип. 1(23). С. 3–12.
2. Авдеева М.С., Авдеева Н.Ю. Еволюція ролі професії зодчого як архітектора, митця, дизайнера майбутнього. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, КНУБА, 2020. Вип. 58. (в редакції)
3. Авдеева М.С. Синтез мистецтв в архітектурі України. Проблеми розвитку міського середовища. Київ, 2019. Вип. 2(23). С. 3–12.
4. Авдеева М.С. Особливості формування житлових будинків в умовах відродження національних традицій в архітектурі модерну Києва на початку XX століття. Проблеми розвитку міського середовища. Київ, 2015. Вип. 2(14). С. 3–9.
5. Авдеева М.С., Авдеева Н.Ю. Особливості синтезу мистецтв радянської архітектури України XX ст. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ, КНУБА, 2019. Вип. 55. С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.14-24>.
6. Антошук Т.І. Еволюція семантичних ознак архітектурних форм українського романтизму (кінця XIX–початку XX ст.): автореф. дис. ... к. арх.: 18.00.01. Харків, 2018. 21 с.
7. Історія української архітектури: Ю.С. Асеев, та ін.; за ред. В.І. Тимофієнка. Київ: Техніка, 2003. С. 193.
8. Історія української архітектури: Ю.С. Асеев, та ін.; за ред. В.І. Тимофієнка. Київ: Техніка, 2003. С. 207–243.
9. Криворучко О. Сучасна архітектура: термінологічний словник. Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. С. 96–97.
10. Чернявський В.Г., Кузнецова І.О., Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. Синтез мистецтв: навч. посіб. Київ: НАУ, 2012. 320 с.

REFEENCES

1. Avdeeva M.S. (2019) Sintez mistectv v arhitekturi minulogo. [Synthesis of arts in the architecture of the past] Problemi rozvitku mis'kogo seredovishcha. Vip. 1 (23). S. 3–12. (in Ukrainian).
2. Avdeeva M.S., Avdeeva N.YU. (2021) Evolyuciya roli profesiyi zodchogo yak arhitekтора, mitcya, dizajnera majbutn'ogo [The evolution of the role of the architect's profession as an architect, artist, designer of the future] Suchasni problemi arhitekturi ta mistobuduvannya. KNUBA. Vip. 58. (in Ukrainian).
3. Avdeeva M.S. (2019) Sintez mistectv v arhitekturi Ukraini. [Synthesis of arts in the architecture of Ukraine] Problemi rozvitku mis'kogo seredovishcha. Vip. 2(23). S. 3–12. (in Ukrainian).
4. Avdeeva M.S. (2015). Osoblivosti formuvannya zhitlovih budinkiv v umovah vidrozhennya nacional'nih tradicij v arhitekturi modernu Kieva na pochatku XX stolittya. [Features of the formation of residential buildings in the revival of national traditions in modern architecture of Kiev in the early twentieth century] Problemi rozvitku mis'kogo seredovishcha. Vip. 2(14). S. 3–9. (in Ukrainian).
5. Avdeeva M.S., Avdeeva N.YU. Osoblivosti sintezu mistectv radyans'koyi arhitekturi Ukraini XX st. [Features of the synthesis of the arts of Soviet architecture of Ukraine in the twentieth century] Suchasni problemi arhitekturi ta mistobuduvannya. Kiyiv, KNUBA, 2019. Vip. 55. S. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.14-24> (in Ukrainian).
6. Antoshchuk T.I. (2018) Evolyuciya semantichnih oznak arhitekturnih form ukrayins'kogo romantizmu (kincyа XIX–pochatku XX st.) [Evolution of semantic features of architectural forms of Ukrainian romanticism (late XIX-early XX centuries)]: avtoref. dis. ... k. arh.: 18.00.01, 21 s. (in Ukrainian).
7. Aseev Yu.S. ta in. (2003). Istoriya ukrayins'koyi arhitekturi: [History of Ukrainian architecture]; za red. V.I. Timofienka. Kiyiv : Tekhnika. S. 193. (in Ukrainian).
8. Aseev Yu.S. ta in. (2003). Istoriya ukrayins'koyi arhitekturi: [History of Ukrainian architecture]; za red. V.I. Timofienka. Kiyiv : Tekhnika. S. 207–243. (in Ukrainian).
9. Krivoruchko O. (2008) Suchasna arhitektura: terminologichnij slovnik. [Modern architecture: a glossary] Vidavnictvo Nacional'nogo universitetu "Lvivs'ka politekhnika". S. 96-97. (in Ukrainian).
10. Chernyavskij V.G., Kuznecova I.O., Kara-Vasilyeva T.V., Chegusova Z.A. (2012) Sintez mistectv: navch. posib [Synthesis of arts: textbook.] NAU. 320. (in Ukrainian).